

Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 1643 від 28.12.2019). Спеціальність – 281.
Державне управління: удосконалення та розвиток. 2022. № 6.

DOI: 10.32702/2307-2156.2022.6.8

УДК 351.823.1 (477)

I. О. Федуняк,

к. е. н., доцент, Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і природокористування України «Бережанський агротехнічний інститут»

ORCID ID: 0000-0002-8399-5167

В. І. Літвінов,

д. філос. з економіки, Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і природокористування України «Бережанський агротехнічний інститут»

ORCID ID: 0000-0003-2826-0819

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ МЕТОДИ, ЯК СКЛАДОВІ МЕНЕДЖМЕНТУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

I. Feduniak,

PhD in Economics, Associate Professor, SS NULES of Ukraine “Berezhany Agrotechnical Institute”

V. Litvinov,

PhD in Economics, SS NULES of Ukraine “Berezhany Agrotechnical Institute”

ADMINISTRATIVE AND LEGAL METHODS AS COMPONENTS OF THE MANAGEMENT OF STATE REGULATION OF ENTREPRENEURIAL ACTIVITY

Анотація

В статті проведено дослідження адміністративно-правових методів, як складової менеджменту державного регулювання підприємницької діяльності з метою підвищення їхньої ефективності. Відзначено, що адміністративно-правове регулювання є першоосною впорядкування

певної групи економічних відносин, що є актуальними питаннями сучасності.

Зроблено акцент, що для підвищення економічної безпеки аграрного сектору слід у першу чергу збільшити ефективність використання ресурсів; удосконалити або розробити ефективні методи управління; оптимізувати технології зберігання товарів агропромислового сектору тощо.

Встановлено, що об'єктивна необхідність адміністративно-правового регулювання сфери АПК України визначається забезпеченням збалансованого, ефективного та безпечного функціонування всіх галузей аграрної сфери для забезпечення інтересів суспільства.

Визначено, що адміністративно-правові методи спрямовані на досягнення остаточної мети механізму державного регулювання – ефективну реалізацію прав та свобод і охоронюваних законом інтересів.

Summary

The article examines the administrative and legal methods as a component of the management of state regulation of entrepreneurial activity in order to increase their efficiency. It is determined that with the achievement of higher efficiency of the management process in compliance with the requirements of the management staff increases the likelihood of obtaining better results. It is noted that administrative regulation is the basis for streamlining a certain group of economic relations, which are relevant issues today.

Emphasis is placed on the need to increase the efficiency of resource use in order to increase the economic security of the agricultural sector; improve or develop effective management methods; to optimize the technologies of storage of goods of the agro-industrial sector, etc. It is determined that the special role of management methods is to create conditions for a clear organization of the management process, the use of modern technology and advanced technologies of labor organization in compliance with production processes, ensuring their maximum efficiency to achieve this goal.

It is established that the objective need for administrative and legal regulation of the agro-industrial complex of Ukraine is determined by ensuring balanced, efficient and safe functioning of all agricultural sectors to ensure the interests of society, and the specifics of methods of administrative and legal regulation is that they aimed at satisfying the public interests of the people, society and the state.

Administrative and legal methods provide a clear division of responsibilities in the management apparatus in compliance with legal norms and powers to address issues of economic activity, as well as apply measures of persuasion, coercion, etc.

A key method of control is highlighted - monitoring, which is crucial because it provides timely collection, processing and analysis of available information, which makes it possible to prevent negative processes in the country's agriculture.

It is determined that administrative and legal methods are aimed at achieving the ultimate goal of the mechanism of state regulation - the effective implementation of rights and freedoms and legally protected interests.

***Ключові слова:** адміністративно-правовий метод, менеджмент, державне регулювання, підприємницька діяльність, аграрна сфера.*

***Keywords:** administrative-legal method, management, state regulation, business activity, agrarian sphere.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Економічна діяльність виступає матеріальною основою життя людей, а організації (підприємства, фірми) є сукупністю різних видів ресурсів, оскільки перспектива участі у перетворенні яких створює мотиви до праці та виконання функціональних обов'язків для досягнення мети у забезпеченні власного добробуту. У системно-інтеграційній теорії підприємства визначено основні положення розвитку підприємства: максимізація прибутку, підприємницький хист, максимізація виручки, управління поведінкою тощо. Тому пріоритетним напрямком державної аграрної політики України в сучасних умовах господарювання має стати створення належних правових умов для

ефективного здійснення суб'єктами підприємництва виробничо-господарської діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аспекти адміністративно-правового регулювання діяльності АПК в Україні вивчалися такими знаними вченими-адміністративниками, як В.Б. Авер'янов, А.Ф. Андрійко, І.М. Архипенко, Д.Н. Бахрах, А.І. Берлач, Ю.П. Битяк, В.В. Галуцько, С.Т. Гончарук, А.Т. Комзюк, М.Ю. Кравчук, А.В. Кузьменко, В.В. Ладиченко, І.Ю. Ломакіна, Р.С. Мельник, Н.Р. Нижник, Н.В. Хорошак, В.З. Янчук та іншими, тоді як значний вклад в дослідження та розвиток аграрного менеджменту внесли такі відомі вчені як О.Д. Гудзинський, Й.С. Завадський, І.А. Міщенко, В.В. Россоха, О.О. Сас, В.П. Павлик, Г.М. Чорний та інші. Водночас, відзначаючи значний обсяг наукових публікацій у галузі владно-правових засад регулювання підприємницької діяльності, необхідно відмітити недостатність висвітлення питань теорії та практики адміністративно-правового забезпечення.

Формулювання цілей статті. Метою даного дослідження є обґрунтування теоретичних положень та практичних рекомендацій щодо застосування адміністративно-правових методів забезпечення підприємницької діяльності відповідно до сучасного концептуального підходу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Підприємство виступає складною управлінською структурою з виробництва продукції, виконання робіт чи надання послуг та отримання прибутку, або соціального чи іншого ефекту. При досягненні вищої ефективності управлінського процесу з дотриманням вимог керівного апарату, який здійснює моніторингову діяльність своєї структури, тим зростає більша ймовірність в одержанні кращих результатів діяльності. Сьогодні для підприємств, які працюють в умовах конкурентного середовища, залишається важливим питання ефективного управління, що безпосередньо пов'язане із показниками успішності, прибутковості та розвитку.

Розвиток економічних відносин спрямував погляд на управління в нових значеннях, адже нестійке та мінливе становище підприємництва

потребувало керування організацією на різних етапах її діяльності. Становлення пріоритетних організаційно-правових форм господарювання в аграрному секторі, зміна економічних, соціальних й правових умов, збільшення обсягів і структури сільськогосподарського виробництва зумовило потребу в ґрунтовному та всебічному дослідженні адміністративно-правових методів, як складової менеджменту аграрних підприємств з метою підвищення їхньої ефективності.

За своєю сутністю термін «менеджмент» в певній мірі можна вважати синонімом терміну «управління», адже управління є особливим видом діяльності, що дає змогу перетворити неорганізований натовп на ефективну цілеспрямовану та продуктивну групу.

Вважається, що «менеджмент» є одночасно і галуззю людських знань, і сфера прийняття управлінських рішень, категорією людей, об'єднаних в економічний, конкурентоспроможній системі. Як зазначають науковці, «менеджмент» – це управління людьми в процесі підприємницької діяльності з метою підвищення її ефективності [1].

Для визначення стану функціонування й розвитку аграрного сектору слід враховувати багато факторів, проте одним з пріоритетних є економічна безпека. Для підвищення економічної безпеки аграрного сектору слід у першу чергу збільшити ефективність використання ресурсів; удосконалити або розробити ефективні методи управління; оптимізувати технології зберігання товарів агропромислового сектору тощо [2].

Методи в будь-якій діяльності є різноманітними. В повній мірі це відноситься і до методів управління. Особлива роль методів управління полягає у створенні умов щодо чіткої організації процесу управління, використання сучасної техніки та прогресивних технологій організації праці з дотриманням виробничих процесів, забезпечення їх максимальної ефективності щодо досягнення поставленої мети. Тому важливим є дотримання основної вимоги до методів управління, адже вони повинні мати свою мотиваційну структуру, що визначає напрямок їх дії. Така структурна характеристика відображає мотиви,

що визначають поведінку людей та на які орієтована відповідна група методів. Ефективність застосування методів менеджменту в особливій мірі визначається рівнем кваліфікації керівних кадрів, що обумовлює потребу систематичної і целенапрвленої підготовки й щоденного використання всіх зазначених напрямів впливу, як на весь колектив, так і на окремих людей.

Виділяють наступні принципи управління підприємством [3].

- управління підприємством здійснюється у відповідності зі статутом на основі поєднання прав власника відносно господарського використання свого майна та принципів самоуправління трудового колективу;
- рішення по соціально-економічним питанням, які стосуються діяльності підприємства, виробляються та приймаються органами управління з участю трудового колективу та уповноважених ним органів;
- вищим керівним органом колективного підприємства є загальні збори (конференція) власників майна.

Особлива роль методів управління полягає у тому, щоб створити умови для чіткої організації процесу управління, використання сучасної техніки і прогресивної технології організації праці і виробництва, забезпечити їх максимальну ефективність при досягненні поставленої мети. Звідси витікає дуже важлива вимога до методів управління: методи управління повинні мати свою мотиваційну характеристику, що визначає напрям їх дії [4].

Об'єктивна необхідність адміністративно-правового регулювання сфери АПК України визначається забезпеченням збалансованого, ефективного та безпечного функціонування всіх галузей аграрної сфери для забезпечення інтересів суспільства. Необхідно відзначити, що адміністративне регулювання є першоосновою впорядкування певної групи економічних відносин, що є актуальними питаннями сучасності.

Вказівки, розпорядження суб'єкта управління, подані в правовій формі, мають обов'язковий характер для тих, кому вони адресовані, і їх виконання гарантується примусовою силою держави [5, с. 80].

Цілком очевидно, що для ефективного розвитку українського агробізнесу

важливим є правове забезпечення функціонування останнього.

На сьогодні проблема удосконалення адміністративно-правових методів менеджменту у сфері аграрного виробництва є надзвичайно актуальною, адже розвиток АПК України, створення необхідних умов для суб'єктів різних форм господарської діяльності в сільському господарстві, стимулювання виробництва продукції, розвиток та балансування аграрного ринку, забезпечення продовольчої безпеки є невід'ємними складниками економічного зростання України у післявоєнний період.

Методам адміністрування характерні адміністративно-правові норми з певними притаманними їм особливостями (рис. 1).

Рис. 1. Особливості адміністративно-правових норм.

Джерело: узагальнення автора

Сукупність методів адміністративно-правового регулювання слід розділити на певні категорії:

1. За формою вираження:

а) на правові, які містяться в нормативних та індивідуальних правових актах і тягнуть за собою юридичні наслідки (серед яких можна виділити Концепцію Державних цільових програм розвитку овочівництва та картоплярства на період до 2025 року);

б) неправові, для яких характерним є здійснення суб'єктом публічної адміністрації певних організаційних дій (проведення нарад, інструктажів тощо). (Стратегії розвитку Тернопільської області на 2021-2027 роки, де зокрема визначено стратегію розвитку галузей рослинництва й тваринництва).

2. В залежності від правових властивостей:

а) нормативними, якими оперують з метою прийняття нормативно-правових актів (наприклад, Про порядок розрахунку орендної плати за земельні ділянки Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи» від 28.12.2014 № 71-VIII, який набув чинності з 01.01.2015, внесено зміни до Податкового кодексу України, зокрема встановлено граничні розміри орендної плати за земельні ділянки державної та комунальної власності для всіх категорій земельних ділянок);

б) індивідуальними, що застосовуються з метою затвердження індивідуального адміністративного акта (прикладом є Указ Президента України № 234/2020 «Про День фермера»).

3. За ступенем владного впливу на об'єкти розрізняють:

а) імперативні, що містять владні приписи, які вимагають здійснення необхідних дій або належної поведінки (наприклад, постанова Кабінету Міністрів України від 17 листопада 1997 р. № 1279 «Про розміри та Порядок визначення втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва, які підлягають відшкодуванню»);

б) уповноважуваними, якими дозволяється вчинення тих чи інших дій (приміром, затверджувати правові акти публічного адміністрування у формі Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України»);

в) заохочувальними, що реалізуються шляхом установлення стимулів, що

сприяють правомірній поведінці суб'єктів адміністративного права. (Сюди можна віднести затвердження постанови Кабінету Міністрів України від 23 жовтня 2019 р. № 970 «Про затвердження Порядку (детальних правил) органічного виробництва та обігу органічної продукції»).

Дослідження доводять, що динаміка змін економічних взаємовідносин, форм власності й нормативно-правових норм вимагають від контролю вирішити в практичній площині наступний комплекс завдань: а) забезпечення адміністративно-правового регулювання за допомогою діючої системи уповноважених інституцій, максимально залучивши до цього процесу суспільство; б) реалізація як оперативних, так і довгострокових заходів, що спрямовані на задоволення потреб окремих громадян та суспільства в цілому; в) адаптація правових відповідно до динамічних змін зовнішнього середовища; г) пошуку, виявлення й усунення недоліків адміністративно-правового регулювання, які перешкоджають розвитку.

Адміністративні-правові методи забезпечують чіткий розподіл обов'язків в апараті управління з дотриманням правових норм і повноважень щодо вирішення питань господарської діяльності, а також застосовують заходи переконання, примусу та ін.

Особливість переконання полягає в тому, що на вимогу адміністрації суб'єкт зобов'язаний дотримуватися внутрішньо визнаних вимог. Адже чітке запровадження дисциплінованості з усвідомленням того, що належна поведінка в правовому полі є важливими складовими умови успішної побудови економічно розвиненої демократичної держави.

Метод переконання управлінського впливу забезпечується на основі морального впливу на відповідних посадових осіб і громадян шляхом залучення до проведення контрольних заходів представників громадськості, надання методичної допомоги та ін. Тому необхідно зазначити, що переконання як метод впливу на підконтрольний суб'єкт може не передбачати використання певних обмежень прав і свобод.

В практичній діяльності органи контролю здебільшого застосовують

методи переконання й примусу в комплексному поєднанні, що набуває все більшого поширення в Україні. Це дає можливість сформувати у підконтрольних суб'єктів необхідної правосвідомості і дає можливість забезпечити попередження чи припинення правопорушення.

Розглянувши загальні методи управління, зазначимо, що всі вони (як індивідуально, так і в сукупності) спрямовані на досягнення певних цілей: (а) попередження й виявлення правопорушень у галузі сільського господарства, (б) забезпечення результативності діяльності підконтрольних суб'єктів і (в) розв'язання практичних проблем.

Складовим елемент загальних методів є спеціальні методи, які є більш конкретизовані та забезпечують загальне регулювання сільського господарства. Першочерговим із таких методів є метод видання наказів, розпоряджень та вказівок є одним із ключових у контролі сільськогосподарського виробництва України, де пріоритетною метою є забезпечення стабільного позитивного розвитку сфери АПК.

Прикладом може слугувати наказ державної інспекції з контролю якості сільськогосподарської продукції та моніторингу її ринку «Про організацію проведення сертифікації послуг зернових складів із зберігання зерна та продуктів його переробки», яким затверджено Порядок сертифікації послуг зернових складів на відповідність правилам і технічним вимогам зберігання зерна та продуктів його переробки, а начальники державних хлібних інспекцій зобов'язані забезпечити проведення сертифікацій відповідно до затвердженого Порядку.

Необхідно також виділити ще один ключовий метод контролю – моніторинг, який є визначальний оскільки забезпечує своєчасний збір, обробку та аналіз наявної, що дає можливість відвернути негативні процеси в сільському господарстві країни. Моніторинг та контроль підприємницької діяльності є основними складовими системи управління, а саме завдяки інформаційно-методичному забезпеченню здійснюється координація й сприяння системам планування, контролю реалізації економічної політики та

її інформаційної прозорості. Відповідно до цілей систем моніторингу необхідна забезпечити спостереження за станом підприємницьких структур з позиції оцінки можливостей реалізації їх економічної політики; діагностика стану процесів, що реалізують відповідні функціональні стратегії; здійснення прогнозування тенденцій розвитку діяльності із розробкою рекомендацій щодо вирішення проблем.

Висновки. Адміністративно-правові методи спрямовані на досягнення остаточної мети механізму державного управління – ефективну реалізацію прав та свобод і охоронюваних законом інтересів. На практиці в управлінні підприємством, як правило, застосовують різні методи і їх поєднання. Тому методи менеджменту дуже тісно пов'язані один з одним і утворюють в сукупності певну систему, перебуваючи в постійній динамічній взаємодії.

Література

1. Герасименко Ю.В., Підвальна О.Г. Менеджмент (базовий курс) : навчальний посібник. Вінниця, 2017. 256 с.
2. Кушнір С.О. Аналіз ризиків аграрного сектору України та методів запобігання і протидії. *Науковий економічний журнал «Інтелект XXI»*. 2018. № 1. С. 248–252.
3. Кирпиченко К.С. Аналіз основних принципів і методів управління підприємством. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2011. № 36. С. 345–347.
4. Тарасова Г.О. Методи управління підприємством в умовах економічної нестабільності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. №5. С. 167–170.
4. Бандурка О.М. Управління в органах внутрішніх справ України: підручник. Харків, 1998. 480 с.

References

1. Herasymenko, Yu.V. and Pidval'na, O.H. (2017). Menedzhment (bazovuj

kurs): navchal'nyj posibnyk [Management (basic course): study guide], Vinnytsia, Ukraine.

2. Kushnir, S.O. (2018), “Risk analysis of the agricultural sector of Ukraine and methods of prevention and counteraction”, Scientific economic journal "Intellect XXI", vol. 1, pp. 248–252.
3. Kyrpychenko, K.S. (2011) “Analiz osnovnykh pryntsyviv i metodiv upravlinnya pidpryyemstvom”, Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti, vol. 36, pp. 345–347.
4. Tarasova, H.O. (2015) “Methods of enterprise management in conditions of economic instability”, Scientific Bulletin of Uzhhorod National University, vol. 5, pp. 167–170.
5. Bandurka, O.M. (1998), Upravlinnia v orhanakh vnutrishnikh sprav Ukrainy: pidruchnyk [Department of Internal Affairs of Ukraine: textbook], Kharkiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 17.06.2022 р.